

Sanat ve Sonsuzluk İlişkisi İçinde Roman Opalka Örneği

Geliş Tarihi/Received: 14.09.2020
Kabul Tarihi/Accepted: 01.02.2021
DOI: 10.46372/arts.825792

Dr. Hakan ARIKAN
Eskişehir Osmangazi Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü
Sanat ve Tasarım Ana Sanat Dalı (Mezun)
hakanarikan35arikan@gmail.com
ORCID: 0000-0003-1752-345X

ÖZ

Sonsuzluk, herkesin bildiği fakat tanımlanması, tartışılması ve üzerinde uzlaşılması oldukça güç kavramlardan biridir. Bunun nedeni bütün insani deneyimlerin ötesinde olmasıdır. İnsan aklı sonlu düşüncelerle dile getirilen sonlu şeyleri ele almaya alışmıştır. Ucu bucağı olmayan bu kavramı tanımlamak, onu sınırlandırmak anlamına gelebileceği için içeriğiyle ters düşme ihtimali de bulunmaktadır. Matematik, din ve felsefe alanlarında sıklıkla kullanılan sonsuzluk kavramının geçmişi Antik Yunan Dönemi'ne kadar uzanmaktadır. Sonsuzluk kavramının felsefe ve bilim dışında en farklı, en özgün hale büründüğü bir başka alan da sanattır. Sanat belirlenmiş, alışılmış olan kalıpları kırma çabasıdadır. Bu yönüyle, bir anlamda sonsuzun kapısını aralayan bir mecradır. Kavramsal sanatın önemli temsilcilerinden biri olan Roman Opalka da sonsuzluk teorisinden hareket ederek eserlerini üretmiş, sonsuzluk kavramına yeni bir bakış açısı kazandırmıştır. Sonuç olarak; araştırma kapsamında, öncelikle sonsuzluk ve sanat kavramına dair yaklaşımlarda bulunan felsefe ve bilim insanlarının görüşlerine yer verilmiş ve bu kavramlar ekseninde, kavramsal sanat içinde yer alan Roman Opalka'nın eserlerinde sonsuzluk kavramının izleri sürülerek, sanatçının yaklaşım biçimi felsefi yaklaşımı ile birlikte incelenmeye çalışılmıştır.

Anahtar Kelimeler: felsefe, sanat, sonsuzluk, roman opalka, siyah.

Arkan, H. (2021). Sanat ve Sonsuzluk İlişkisi İçinde Roman Opalka Örneği. *ARTS: Artuklu Sanat ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 5, ss. 42-59

Roman Opalka Example in the Relations Between Arts and Eternity

ABSTRACT

Infinity is one of the concepts that everyone knows but difficult to define, discuss and agree on. This is because it is beyond all human experience. The human mind is accustomed to dealing with finite things expressed with finite thoughts. Since defining this limitless concept may mean limiting it, there is a possibility that it may conflict with its content. The history of the concept of infinity, which is frequently used in the fields of mathematics, religion and philosophy, goes back to the Ancient Greek Period. Another area in which the concept of infinity has become the most different and most original apart from philosophy and science is art. Art is in an effort to break the established, usual patterns. In this respect, it is, in a sense, a medium that opens the door to the infinite. In Roman Opalka, one of the important representatives of conceptual art, he produced his works based on the theory of infinity and gave a new perspective to the concept of infinity. As a result; Within the scope of the research, first of all, the views of philosophers and scientists who have approached the concept of infinity and art have evolved and on the axis of these concepts, the traces of the concept of eternity in the works of Roman Opalka, which is included in Conceptual Art, were followed and the approach style of the artist was tried to be examined together with his philosophical approach.

Keywords: philosophy, art, infinity, roman opalka, black.

GİRİŞ

Sonsuz, eski Yunanca'dan gelen matematiğin, doğa bilimlerinin ve felsefenin en tartışmalı konularından biridir. Yüzyıllar boyunca metafizikte özellikle Tanrı'nın uzayın ve zamanın doğası konu edildiğinde felsefeciler sonsuzluk hakkında giderek derinleşen yorumlar yapma fırsatı bulmuşlardır. İnsanın algılamakta zorlandığı bir kavram olan sonsuzluk insanlık tarihinin her süreci içinde düşünsel, bilimsel ve sanatsal açıdan açıklanmaya ve aktarılmaya çalışılmıştır. Sonsuzluk kavramının birbirinden farklı kavramlarla örtüşmesi ve açıklanmaya çalışılması, tanımının ne olduğuna dair konuyu da derinleştirmektedir. Bu açıdan sonsuzluk kavramı üzerinde tartışılması oldukça geniş ve düşünsel altyapı gerektirmektedir.

Felsefe ve bilim insanların sonsuzluk kavramına yaklaşımlarının dışında sonsuzluk kavramının anlamını yorumlama biçiminin en farklı, en özgün hale büründüğü alanlardan biri sanattır. Sanat; bir duygunun, hayal gücü ve yeteneğin kullanılmasıyla görsel veya işitsel bir formda hayat bulması olarak tanımlanabilir. Hayal gücü ve yetenek tanımlamaları ise, sonsuzluk kavramıyla ilişkilidir. Düşünmenin, hayal gücünün ve yeteneklerin sınırı olmadığından sanat eserlerinin de sınırı yoktur. Sanatta yaratıcılık ise, tıpkı matematik gibi sonsuz değişkenin, etkileşim ve değişim göstererek oluşturduğu sayısız eserle kendini göstermektedir. Yani sanat eserinin algılanması ve yorumlanması da yaratılması kadar çok sayıda değişken duruma bağlı olarak çeşitlilik göstermektedir.

Kavram Olarak Sonsuzluk

Sonsuzluk deyimi, bengilik, ezeli ve ebedi olan, eş anlamda öncesi ve sonrasının olmaması anlamında kullanılır (Hançerlioğlu, 2018, s. 379). Sonsuzluk, düşünce tarihinin en eski problemlerinden biridir. İnsanlar var olanın ötesine geçip var olabilecek olanı düşünmeye başladıkları günden itibaren sonsuz kavramı insan aklındaki yerini almıştır. Zaman içerisinde evrenin, nesnenin sonsuzluğunu kavramaya çalışan felsefe ve bilim insanları, birbirinden farklı yorumlar ortaya koymayı sürdürmüşlerdir.

Örneğin; Platon'da sonsuzluk tanrıya ait bir kavramdır. Tanrı, insanı ve kozmosu tayin edendir. Bu kozmosun içinde insan ise göçmekte, kaybolmakta ve

bu kayboluştan yeniden doğarak kendini yaratmaktadır (Çağıl, 1978, s. 9). Diğer yandan, Platon sonsuzluktan söz ederken; yaşamın sonlu olmasına rağmen, zihnin sınırsızlığından dolayı aynı zamanda sonsuz olan diğer yanını vurgulamaktadır. Yaşamın sürekli tazelenmesinin gerekli olduğunu vurgulayan Platon, Şölen diyalogunda; sonsuzun “tene ve cana” göre “güzellik içinde doğurma” olduğunu dile getirmektedir. Platon'a göre doğurma; insanı sonsuzluğa götürür, ölümlüyü ölümsüz eder (Platon, 2000, s. 50-51). Platon'daki doğurma; bedence, duygucu, toplumca, kültürce ve bilinç açısından sürekli yeni anlamlar ve fikirler yaratmaktır (Platon, 2000, s. 50-51). Ona göre sonsuzluk, yaşamda sahip olduğumuz değerlerin, görüşlerin, anlamların, sürekli yeniden gözden geçirilip, yaşamın yeniden yorumlanmasıdır.

Sonsuzluk kavramı hakkında Aristoteles gibi doğa filozofları da cisimlerin belirli şekilleri olduğundan dolayı sınırlandırılmış olmaları gerektiğini ve bu nedene göre de sonsuz olamayacağını, var olan her şeyin var olma prensibine göre bir sonlulukta sınırlanması gerektiğini savunmuşlardır. Çünkü var olan her şey bir sınıra dayanmaktadır. Bundan dolayı cisimleşen tüm şeyler için bir sonsuzluktan bahsedilemez (Kırmacı, 2018). Aristoteles sonsuzu bir mükemmellik olarak ele alması şöyle dursun, tersine her zaman bir eksiklik, bir yetersizlik olarak tanımlamakta ve bundan da mükemmel olan bir şeyin asla sonsuz olamayacağı, sonucunu çıkarmaktadır. Nitekim ona göre evren mükemmel bir şey olduğu için sonsuz değil, sonlu olmak zorundadır. Buna karşılık Milet filozoflarının tümü, örneğin Anaksimondros, sonsuzu sonlu olarak düşünmemişlerdir. Tersine onlar evren, varlık sorgulamalarında sonsuzun ne olduğunu söylemekte hiçbir tereddüt göstermemişlerdir. Muhtemelen bunun nedeni, diğer bazı şeyler yanında, onların sonsuzu mükemmel bir şey olarak almalarıydı. Parmanides'te Aristoteles gibi sonsuzu bir eksiklik olarak dile getirmektedir. Parmanides sonsuzun belirsiz bir şey olması, belirsizliğin ise bir kusur olması noktasından hareket etmektedir. Parmanides'in bu yaklaşımlarına paralel olarak Pythagoras ve sonra gelen Pythagorasçılar da Aristoteles gibi sonsuzu, sınırsız kusurlu olan olarak kötü diye nitelendirdikleri şeyler grubu içinde düşünmüşlerdir (Arslan, 2020, s. 231-232). Anaksogoras da sonsuzu, sınırsız (aperion), içinde hiçbir şeyin olmadığı bir ilk kargaşa olarak tanımlamaktadır (Zellini, 2011, s. 13).

Democritus'un atom kuramını temel alan Epicuros ise, sonsuzluktan söz ederken evrenin öncesiz ve sonrasız olduğu üzerinde durur. Epicuros'ta tanrılar

atomların birleşmesinden oluşmuştur ve tanrıları oluşturan atomlar çok ince yapıdadırlar. Onlar diğer atomlar gibi bozulup dağılmazlar, dolayısıyla tanrılar ölümsüzdür. Epicuros insan için yaşarken ölüm, ölüm geldiğinde ise yaşamın yok olduğunu dile getirir (Cicero, 2018, s. 19). Anlaşıldığı üzere Epicuros'ta sonsuzluk, sadece tanrılara has bir özelliktir.

Descartes ise, sonsuzluk kavramından söz ederken Epicuros gibi tanrı dışında evrende yer alan hiçbir şey için sonsuzluğun kullanılamayacağını söyler. Descartes, sonsuz kavramının yerine ancak belirsiz kavramının kullanılması gerektiğini ileri sürer. Tanrının sonsuz olduğunu belirtmekle birlikte, sonsuz üzerine düşünce yürütmeyi de anlamsız bulmaktadır. Çünkü ona göre, sonlu olanın sonsuz olanı anlaması imkan dahilinde değildir. Sonsuzu anlamaya çalışanlar, zihinlerinin sonsuz olduğunu hayal edenlerdir. Sınırlarını hayal dünyasında ya da zihinde çizmenin mümkün olmadığı şeyler hakkında yalnızca sınırsız denilebileceğini dile getirerek, insanın ancak Tanrı'nın bir şeyi hangi amaçla yaptığı konusunda soru sorması ya da düşünmesi gerektiğini dile getirir (Descartes, 2015, s. 75).

İtalyan gök bilimci, filozof Giordino Bruno ise, Kopernik'in sonsuz evren fikrini, aynı zamanda evrenin bir olduğu tezini savunur. Bruno'ya göre evren sonsuzdur ve onun merkezinde ve çevresinde ya da orada bulunması gereken herhangi bir cisim yoktur. Onu sınırlandırmak için hiçbir neden olmadığından uzayı da sonsuz olarak adlandırır. Ona göre dünya evrenin mutlak merkezi değildir ve insani nesnelere sonsuz çokluğundan uzaklaştıracak ya da mahrum bırakacak hiçbir son duvar yoktur (Rossi, 2009, s. 130).

P. Zellini'nin (2011, s. 16) yaklaşımına göre ise, modern çağda Spinoza, Hegel ve Leopardi gibi isimler gizil güç sonsuzun karmaşıklığını ve olumsuzluğunu anlamaya çalışmış ve onu arzuyla ve hayal gücüyle ilişkilendirmişlerdir. Zellini, Spinoza ve Leopardi'nin sonsuzluk kavramına yaklaşımlarıyla ilgili olarak:

Spinoza, sahte sonsuza, hayal gücünün sonsuzu demektedir. Leopardi ise, sonsuz hakkında, bizim hayal gücümüzün, bizim küçüklüğümüzün ve aynı zamanda kibrimizin ürünüdür, gerçeklik değil düştür, diye yazmıştır. Çünkü onun varlığı tecrübe edilemez; ne de onu karşılaştırabileceğimiz bir şey vardır." diye dile getirmektedir" (Zellini, 2011, s. 17-19).

Leopardi ayrıca sonsuz ile belirsizi birbirinden ayırmış ve belirsizde sonsuzun sevimli bir sahtesini, bütünlüğü sezmeye çalışırken ortaya çıkan hayal gücünün ürününü görmüştür. Leopardi şöyle yazar:

Ne bilme yetisi, ne sevme yetisi, ne de hayal gücü sonsuzu anlamaya ya da onu sonsuzca tasavvur etmeye yeter, bunlar sadece belirsizi belirsizce tasavvur edebilirler. Bu bizim hoşumuza gider, çünkü ruh sınırları görmediği için bir tür sonsuzluk edimi edinir; herhangi bir sonsuzluğu algılayamasa ve anlayamasa da, belirsizi sonsuz sanır. Onun yerine, belirsiz ve uçsuz bucaksız, dolayısıyla en yüce ve en hoş hayalinde açıkça belli bir kaygı, zorluk, yetersiz bir arzu duyar; hayal gücünü, algıyı ve düşünceyi tümüyle saran apaçık bir yetersizlik hisseder (Zellini, 2011, s. 18-19).

Hegel'e göre ise sonsuzluk aldatıcı bir eyleme yönelen belirsizin tekrarını simgeler. Sonsuzluk tekdüzelik, gizil güç sınırsızda bir unsur olarak hep var olan şeyin ta kendisidir (Zibaldone'den aktaran Zellini, 2011, s. 18-19).

Matematik ve mantık temelinde sonsuzluk kavramı hakkında ise, birçok farklı yaklaşım vardır. Matematiksel düşünce tarihi bu konuda son derece öğretici derslerle doludur. Örneğin Avrupa'daki matematikçiler, uzun süre sonsuzluk kavramını zihinlerden uzaklaştırmaya çalışmışlardır. Bu uğraşlarının nedenleri yeterince açıktır. Bunlardan ilki sonsuzluğu kavramsallaştırmanın aşikâr zorluğu diğeri ise, saf matematiksel terimlerle sonsuzluk arasındaki çelişkilerdir. Matematik belirli büyüklükleri ele almaktadır. Sonsuzluk ise doğası gereği sayılamaz ya da ölçülemez niteliktedir. Bunun anlamı ikisi arasında gerçek bir çatışma olduğudur. Bu yüzden büyük Antik Yunan matematikçileri sonsuzluktan hastalıktan kaçır gibi kaçmış olsalar da, buna rağmen insanoğlu, felsefenin başlangıcından beri sonsuzluk hakkında spekülasyonlarda bulunmayı sürdürmüştür. Sonsuzluk, Antik Çağ matematikçilerinin eksikliğini sezdikleri fakat zihinsel bilgiye dönüştüremedikleri önemli bir kavramdır. 17. ve 18. yüzyılda, fiziksel olayların açıklanabilmesi için ortaya atılan "sonsuz küçükler" hesabı bu yöndeki büyük bir adımdır. 20. yüzyıl başlarında akılsal ve sistemli bilgiler disiplini olarak ortaya konan sonsuzluk kavramı, 6000 yıllık matematikte gerçekleşen en büyük devrimdir (Akbulut ve Akgün, 2005, s. 549-550). Bunun yanında sonsuzluk hakkında matematikte birçok problem ve paradoks vardır. En önemli sonsuzluk paradokslarından biri Russell Paradoksu'nun temeli olan ve küme kavramının temelini kuran George Cantor'un ortaya koyduğu Cantor Paradoksu'dur ve sonsuz sınıflar ile ilgilidir. Diğer bir paradoks olan Galileo Paradoksu ise, sonsuz sayılar, sonsuz noktalar ve sonsuz parça ve bütün konuları ile ilgilidir.

Sonuç olarak sonsuzluk kavramı, insanın başını gök yüzüne kaldırdığından beri merak ve şüphe içersinde yanıt aradığı kavramlardan biri olmuştur. Yukarıdaki yaklaşımlardan da anlaşıldığı üzere pek çok düşünür farklı alanlarda sonsuzluk kavramı hakkında sorgulamalara girişmiş ve farklı açılardan tanımlamaya çalışmışlardır.

Sonsuzluk Kavramının Sanat Açısından İncelenmesi: Roman Opalka

Felsefe ve bilim insanların yaklaşımından da anlaşıldığı üzere sonsuzluk kavramı Antik Yunan'a kadar uzanmaktadır. Kavram olarak sonsuzluk, üzerinde düşünülmesi ele geçirilmesi zor bir kavramdır. Bunun nedeni ilk başta bütün insani deneyimlerin ötesinde olmasıdır. İnsan akli, sonlu düşüncelerde dile getirilen sonlu şeyleri ele almaya alışmıştır. Her şeyin bir başlangıcı ve sonu olduğu düşüncesi de bu kabullenilmişliğin ürünüdür. Fakat insanın kendisi ile birlikte çevresine ilişkin anlam arayışı hep var olmuştur. Bu arayışı, felsefe dışında sanat alanında da hep kendini hissettirmiştir. Sanat, çağlar boyu insanların duygu ve düşüncelerini yansıtan en etkili anlatım araçlarından biri ola gelmiştir. Sanatı sonsuzluk ile ilişkilendirerek kolektif bir bilinç olarak tanımlayan Carl Gustav Jung bu yaratımı yaratıcı fikirler kaynağı olarak insanların içinde, derinlerde yer alan ve asla tüketilemeyecek olan sınırsız bir üretkenlik olarak değerlendirmektedir. Jung'a göre yaratıcılık dediğimiz şey, hiç bitmeyecek yani hiçbir zaman ufkuna ulaşamayacak sonsuz eylemin ta kendisidir (Keçe'den aktaran Ağluç, 2013, s. 13).

Felsefe açısından sanatın önemini ve felsefedeki yerini daha iyi kavrayabilmek için düşünürlerin sanat faaliyetini nasıl değerlendirdiklerine de kısaca bakmak gerekir. Bu bağlamda sanatın kökeninin, kaynağının ne olduğu konusunda, farklı filozoflar ortaya farklı yaklaşımlar ileri sürmüşlerdir.

1. Taklit Olarak Sanat (Mimesis)

Sanatın aslında taklit olduğunu ileri süren ilk filozof Platon'dur. Devlet isimli eserinde, Platon dünyayı, asıl var olan şeyler yani idealarla ve ideaların bir tür kopyaları, hayalleri olan dünyadaki varlıklar olmak üzere ikiye ayırmaktadır. Başka deyişle Platon duysal dünyadaki varlıkları, ideaların birer kopyası, birer

taklidi olarak ele almaktadır. Öte yandan sanat eserleri de bu doğal nesnelere taklidir. O halde Platon'a göre sanat, temelde taklidin taklidir. Fakat Platon'un bu yaklaşımının dışında da yukarıdaki görüşe karşı olan bir yaklaşımı daha vardır. Platon'a göre idealar güzeldir. Sanatın amacı da güzeli yakalamak olduğundan ideaların özelliklerine yakındır (Platon, 2005, s. 38). Platon'un sözlerini yorumlayan Plotinos'da ideal olanın, mutlak olanın bilgisini elde etmenin bir yolu felsefe veya kurumsal düşünce ise diğer yolunun sanat veya sanatsal algılamaya olduğunu dile getirir (Platon'dan aktaran Arslan, 2018, s. 290). Platon'un sanat noktasındaki bu farklı yaklaşımları öğrencisi olan Aristoteles tarafından da dile getirilmektedir. Fakat Aristoteles, taklitten söz ederken, taklidin sanatlara göre araçlar, nesnelere ya da taklit biçimlerine göre farklılıklar gösterdiğinin üzerinde durur (Aristoteles, 2018, s. 22). Aristo'ya göre sanat taklit içgüdü ve hoşlanma nedeniyle vardır. Ancak Aristo'ya göre sanatın taklit olması gereksiz olması anlamına gelmez (Tunalı'dan aktaran Tokat, 2005, s.141).

2. Yaratım Olarak Sanat

Sanatın temelde doğanın bir taklidi olduğu görüşünün tam karşısında, onun sanatçının sonsuz hayal gücünün özgür bir yaratımı olduğu görüşü yer almaktadır. Bu özellikle 19. yüzyıl romantik yazarlarının ve filozoflarının görüşüdür. Sanat eserinin sanatçının özgür bir yaratımı olduğu şeklindeki bu görüşü birçoklarının yanında Croce, Baudelaire, Goethe, Shelley, Wordsworth, Schlegel gibi isimler de savunmaktadır (Arslan, 2018, s. 291). Örneğin; Croce'ye göre sanat yapıtı, ancak sanatçının hayal gücüyle yaratılabilir. Sanat yapıtında yaratma sadece sanatçıya aittir. Çünkü sanatçı, yapıtını meydana getirirken yaşadığı duyguları bir daha yaşayamaz ve aynı duyguları bir başkası da yaşayamaz (Tunalı, 1979, s. 188). Bu görüşe göre sanatçı hiçbir zaman doğayı taklit etmez. Kusursuzluğu arayan sanatçı, doğada var olmayanın peşindedir.

3. Oyun Olarak Sanat

Bazı filozoflara göre, sanatın kaynağı eğlence ve oyundur. İnsanlar zorunlu ihtiyaçlarını karşıladıktan sonra amaçsız olarak, hoş giden birtakım oyun faaliyetlerinde bulunurlar. Sanat da bu faaliyet alanlarından yalnızca bir tanesidir.

Schiller'e göre sanat ile oyun arasında bir benzerlik vardır. Ona göre:

Her ikiş de fayda peşinde koşmazlar ve özgürlük dünyasına götürürler. İnsan sözcüğünün tam anlamında insan olduğu zaman oynar ve ancak oynadığı zaman tam anlamıyla insandır (Schiller, 1965, s. 76).

Bu yaklaşımıyla Schiller sanat anlayışını, Platon'un sanatın bilgisel, ahlaki bir anlamı veya işlevi olduğu görüşünün tam tersi bir konuma yerleştiği görülür. Sanat sadece ve sadece bir oyundur. Bir oyun kadar saf ve bir oyun kadar neşe verici olan insani bir etkinliktir (Arslan, 2018, s. 292).

Kısacası felsefedeki sanat ve sonsuzluk kavramı, siyah ve beyaz gibi herkes için ayrı bir şey anlatabilir. Siyah ve beyaz konusunda Aristoteles'e bakılırsa, bütün renkler siyah ve beyaz birlikteliğinden doğar; onların bir karışımı olarak sınırsız sayıda renksel ince ayırım bu birliktelikten türeyerek sonsuza uzar gider. Democritos'a göre imgelemin iki temel rengi yine siyah ve beyazdır. Siyah ve beyaz birbirine tamamen zıttır. Beyaz pürüzsüzlüğü ifade ederken siyah ise pürüzlü olanı temsil etmektedir. Platon'un da dile getirdiği gibi, sanat ve sonsuzluk, siyah ve beyaz gibi yaşamda sahip olduğumuz değerlerin, görüşlerin, anlamların, sürekli yeniden gözden geçirilip, yaşamın yeniden yorumlanması, yaşamın sonlu olmasına rağmen, zihnin sınırsızlığından dolayı sonsuz olan diğer yanını dile getirmektedir. Siyah ve beyaz, karşıtlıkların en güçlüsü olsa da birbirlerini tamamlayıp açıklayan en vazgeçilmez renklerdir. Günümüzde siyah ve beyaz renk olarak kabul edilmese de beyaz için "Beyaz, bir renk olmaktan çok renklerin doruğudur" denir. Siyah için ise "Beyaz gibi siyah da, bir renk değil, renksizliktir". Bu yaklaşımların dışında, ister ayrı ister birlikte olarak düşünülün, siyah ve beyaz çoğu zaman bir geçiş düşüncesi çağırır. Beyaz ve siyah aynı zamanda yaşamdan ölüme, sonsuzluğa geçiştir. Beyaz, umut, mutluluk, sevinç, ışık ve arlıktır. Siyah ise karanlığı, kötülüğü, korkuyu çağırırken, hiçlik ve kargaşa demektir.

Çin inancında derin düşüncelerle anlamına varılan dünya siyah, beyaz, kırmızı, sarı ve maviye bölünmüştür. Bu bağlamda renkli resimler küçümsenirken siyah mürekkeple yapılan resimler, şiirle resmin inceliğini buluşturmayı bildiği ve açık seçik düşünmeyi sağladığı için yüceltilmiştir. Ortaçağ Avrupa'sında bir devlet dini olarak Hristiyanlık anlayışı egemendir. Bu anlayışta, tanrının eseri olduğu için,

evrendeki sonsuz olan her şeyin anlamı sınırsızdır. Örneğin siyah Ortaçağın erken zamanlarında antik çağda olduğu gibi iyi ve kötünün temsili zıt anlamlara sahiptir. Yani bu zamanlarda siyah tevazu, ılımlılık, otorite ve saygınlık, tövbe ve günah gibi kötücül nitelikleri de temsil etmektedir. 10. yüzyıldan sonra biraz da Hristiyanlığı Pagan inancından ayrı tutmak amacıyla siyaha yüklenen kötücül nitelikler daha da egemen hale gelmiş ve Ortaçağ'da baskın bir şekilde siyah şeytan, günah, ölüm ve cehennemin rengi olmuştur. Tanrının beyaz ışıkla özdeş tutulduğu Ortaçağ'da rengin de ışık olduğuna inanılmıştır. Bu esasta tanrıya olan en iyi hizmetin renkten yararlanılarak güzelliği ortaya çıkarmak olduğu düşüncesi giderek yaygınlaşmıştır. Bu inanç sistemi resim sanatını da derinden etkilemiştir (Beyaz, 2007, s. 10-11). Dolayısıyla dünya üzerinde bulunan her şeyin mistik ya da ahlaki bir anlamı vardır. Bu bağlamda renkler de birçok anlam ifade etmektedirler.

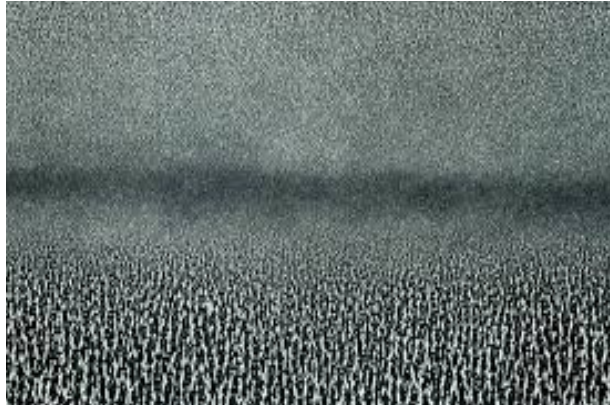
Günümüzde Kavramsal Sanat içerisinde anılan Polonyalı sanatçı Roman Opalka da, (Görsel 1) sonsuzluk teorisinden hareket ederek, eserlerinde sadece siyah ve beyaz kullanarak işler üreten bir sanatçıdır. Sanatçı eserlerini siyah ve beyaz üzerinden biçimlendirirken, matematikteki Galileo paradoksunda yer alan sonsuz sayılar, sonsuz noktalar ve sonsuz geri döndürülemez yöne doğru giden zamanın akışını görsel yoldan işleyerek oluşturmaktadır. Sanatı bir yaşam biçimine çevirmiş sanatçının, yaratım sürecinde biçimlendirdikleri, o güne dek geliştirdiği becerilerin, duyarlılıkların ve yaşadıklarının belirli bir ağırlıktaki yansıması olarak görülebilir.

Görsel 1. Roman Opalka. (1931 / 2011) widewalls.ch/artists/roman-opalka
(Erişim Tarihi: 24 Nisan 2014)

Sanatçının biyografisi incelendiğinde siyah belki de kömür madenlerinde, karnını doyurabilmek için çalışan babasına göndermedir. Oğlunun beyaz yaşamı ise aslında yine siyahtır. Çünkü sanatçının çocukluk döneminde toplama kamplarında geçirdiği zamanlar, daha sonrasında Opalka'nın babasının öldüğünü öğrendiğinde ilk sayısı "1"i resmetmesi bu yolculuğun başlangıcıdır. Bu başlangıcın sonunda uç uca eklenen tüm sayılar yaşamının bir özetidir. Beyaz, zamanı durduramamanın, anlamsızlığın anlamı gibidir. Sanatçı eserlerinde tüm bedeniyle zamana karşı bir mücadeleye girer. Çünkü onun ölümlü yani sonlu olduğunu bilir. Onun için belki de sonsuzluk tanrı olan zamandır. Yaptığı her resim, bu nedenle yaşamın ve yaşadığının kanıtıdır onun için. Çünkü Epicuros'un da dediği gibi, yaşam var olduğu zaman ölüm, ölüm var olduğunda ise yaşam yoktur.

Sanatçının 1965'de başladığı "1" resim dizisinin boyutları ortalama bir insan ölçülerinde (Görsel 2) 196x135 cm boyundadır ve yaptığı her eseri "Detay" adını taşımaktadır. Opalka'nın sayı resimlerinin boyutlarındaki sabitliğin nedeni ise, ayakta çalışmaya getirdiği kolaylık ve açık kollarla tuvali taşımanın uygunluğu olmuştur. Sanatçının eserlerinde dizideki her resim ardışık sayıların dizilmesi ile meydana gelir. Sanatçının, sonsuzluk teorisinden yola çıkarak başladığı bu dizinin ilk tablosunda "Detay 1- 35328" e kadar olan sayılar yer alır. İkinci tablodaki ardışık sayılar dizisi ise 35329 ile başlar. Opalka tüm işlerinde sayıları beyaz renk ile ifade eder ve her yeni tuvalin fonu ise, bir öncekinden bir ton açıktır. Bu sürecin son aşamalarında tuval fonu ile sayıların beyazı giderek buluşur ve sayılar tuvaldeki görünürlüğünü sonsuza uzanırçasına yiterek uzar gider (Hürriyet.com).

Görsel 2. Roman Opalka, Sonsuzluk- Detay. 1965. culture.pl/en/artist/romanopalka (Erişim Tarihi: 8 Haziran 2011)

Sanatçının eserleri, sessiz yazma, bir duraklama, formun tekrarı ve boş bir alanı dolduran zamanı aksatacak zihinsel bir müdahale gibidir. Birbirini takip eden ardışık sayılar, sürenin inşası, insanı kucaklayan ve içine alan ondan ayrılmadan yaşadığı evrensel zamanın değerini içermektedir. Opalka'ya göre; yaptığı her eser “zaman, yaşam ve ölümün ilerleyişine özgü felsefi ve ruhani bir imgedir” (Altuğ, 2001).

Görsel 3. Roman Opalka, 1965 / 1- a 120x90 cm, Sonsuzluk- Detay.
Baskiloji.com/kanvas-tablo/78 (Erişim Tarihi: 15 Kasım 2020)

Sanatçının eserlerinde, her sayı zamanın belli bir anını, geri döndürülemez izini taşır. Tüm yaşamı boyunca siyah ve beyazı kullanarak yaptığı her sayının, (Görsel 3) monotonluk şöyle dursun, farklı bir şey anlattığını fakat sayıların, her zaman insana değişken ve dinamik bir şeyler verebileceğini düşünür. Çünkü ona göre insan da değişken bir canlıdır.

Görsel 4. Roman Opalka, Sonsuzluk Detay. homohminiupus.com/roman-opalka
(Erişim Tarihi: 7 Nisan 2020)

1972 yılında "1000 000"a geldiğinde başlangıçta tamamı siyah olan tuvaline her yeni resminde beyazın %1'ini katmaya başlar. Sanatçının eserinde fon, böylelikle gitgide beyazlaşır, (Görsel 4) akan zamanı kendince yeni bir biçimde yaratır. Opalka sürekli beyazın tonlarıyla oynar. Sanatçı 1972 yılından ölümüne kadar, tuvaline aktardığı sayıları, aynı zamanda sesli olarak da ifade eder. Çalışması sonunda yazdığı sayıları, yüksek sesle söyleyip kaydeden sanatçı, günün sonunda eserinin ve kendi yüzünün (Görsel 5) zaman içindeki değişimini fotoğraf yoluyla ölümsüzleştirir. Yaşadığımız zaman ve yarattığımız zamanla, kayboluşumuzun somutlaştığını dile getirerek, aynı anda hem hayatta hem de ölüm karşısında olduğumuzu ve tüm canlıların gizeminin bu olduğunu öne sürer (Altuğ, 2001). Sanatçı kuşkusuz, hem imajının ve zamanla değişen sesinin kaydını kullanarak bir memento morinin doğası hakkında evrensel bir mesaj iletir. Bu şekilde kendi zamanının bedeninde yarattığı dönüşümleri izler. Sanatçının bu şekilde ürettiği tablolar başlangıcı ve sonu belirgin "1" den sonsuza giden doğrusal bir hareketin ayrıntıları haline gelir.

Görsel 5. Roman Opalka, *Dört Eser: Opalka 1965/1-Sonsuzluk 5344592.*
[google.com/search?q=romanopalka](https://www.google.com/search?q=romanopalka) (Erişim Tarihi: 14 Kasım 2020)

Roman Opalka bu çalışmalarını yaşamının sonuna kadar devam ettireceğini dile getirir. Bunun nedenini ise şu sözlerle ifade eder:

Buna son vermek ve başka bir şeye yönelmek benim için nerdeyse imkânsız. Bir ömrü resmedebilmek için sanatçının yaşadığı sürece resim yapması gerekir. Rembrandt kendi portrelerini yaptığında, geçen zamanla birlikte gözlerindeki hüznün arttığını da görmüştü (Opalka'dan aktaran Altuğ, 2001).

Zamanın hızla aktığı bir çağda yaşadığımızı söyleyen Roman Opalka:

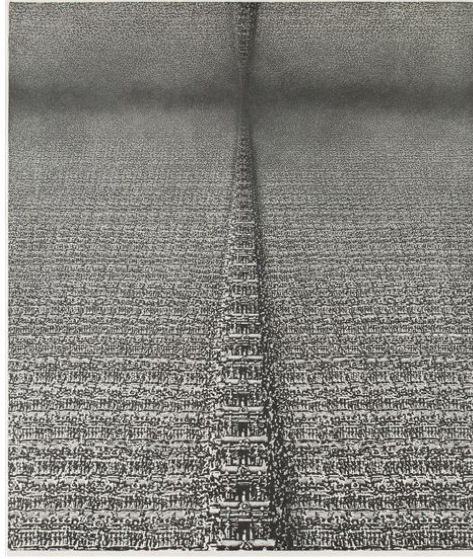
İçinde yaşadığımız zaman tıpkı 3 bin yılda bir gelip geçen ve kendine özgü bir yaşam süresi olan meteor ya da kuyruklu yıldız ile karşılaştırılabilir. Leonardo böyle çalışırdı. Bir resim asla bitirilemez. Çünkü bir yapının bittiğini açıklayan herhangi bir mantıksal etik ve estetik neden yoktur. Sayıların insana her zaman değişken ve dinamik bir şeyler verebileceğini düşünmüşümdür. Biz her zaman değişkeniz zaten (Opalka'dan aktaran Altuğ, 2001).

Opalka'nın sözlerinden de anlaşıldığı gibi insan, sonsuzu yaşayabilen sonlu bir varlıktır. Sonsuz sayıdaki sonlu, sonludaki sonsuzdur.

Görsel 6. Roman Opalka, *Sonsuzluk Detay*, 1965.
[google.com7amp/s/www.gazeteduvar.com](https://www.google.com/7amp/s/www.gazeteduvar.com) (Erişim Tarihi: 16 Kasım 2020)

Sanatçının eserlerinde resim yoluyla sonsuzluk arayışı, paradoksal olarak karmaşık indirgeyici bir resim tarzına dikkat çeken, gizli olan sonsuz olasılıklara odaklanmıştır. Opalka için, eserleri, Martin Heidegger'in fenomenolojisi gibi, düşünce ufkunun görünmeyen ve kaybolmaya devam ettiği her zaman, şimdiki zamanın ötesinde olan bir anlayışa sahiptir. Opalka için, resim yapmanın dışında hiçbir fikir yoktur. Bu onun sonsuzluk anlayışıdır. Bu anlamda Hegel'in diyalektik bir filozof olarak anlaşıldığı gibi, Opalka da diyalektik bir ressam olarak değerlendirilebilir. Opalka'nın sentezi, (Görsel 6) sayısal bir kaderin sonucu, yaşamının sonunda 233 Detaylar'ın tamamı, (Görsel 7) bir fikrin görsel bir yapıya kavuşmasıdır (Morgan, 2014).

Görsel 7. Roman Opalka, 1969/333- Sonsuzluk. culture.pl/en/artist/romanopalka
(Erişim Tarihi: 8 Haziran 2011)

Opalka, dramatik yaşamını siyahla simgelerken, aslında resmin ölümünün resmini yapar. Aslında yaptığı kendi resmidir. Siyah fondan bembeyaz bir tuvale varır; beyaz aydınlıktır ve yaratım olarak sanat, onunla yeniden yaşam bulur. Sanatçı ölümünden önce, "1" sayısı ile çıktığı yolculuğunu 5.500.000 sayısını geçerek 6 Ağustos 2011'de Roma'da yaşama gözlerini yumarak noktalar (artnet.com).

Çalışmalarını ömür boyu bir resmin doruk noktası olarak dile getiren sanatçı için son detay, sonludaki sonsuz, sonsuz daki sonludur. Kısacası, siyah ve beyaz herkes için öznel bir şey anlatır. Öznel yaklaşım diğerini ötekinkinden ayrılabilir. Opalka'nın eserlerindeki yaklaşım sürekli bir değişim içinde ilerleyen her türden bir yaşam hikâyesinin sonu gibidir. Siyah beyaza, sanat sonsuzluğa yazgılıdır.

SONUÇ

Sonsuzluk kavramı antik dönemlerden beri filozofları ve bilim insanlarını düşündüren konulardan biri olmuştur. Zaman içerisinde evrenin, nesnenin, sonsuzluğunu kavramaya çalışan felsefeci ve bilim insanları birbirinden farklı yorumlar ortaya koymayı sürdürmüşlerdir. Oldukça farklı yaklaşımlara sahip olan sonsuzluk kavramı felsefenin dışında özellikle matematik ve teoloji de önemli yeri olan bir kavramdır. Çünkü söz konusu alanların birçok önemli problemi sonsuz kavramı

arasında yakın bir ilişki barındırmaktadır. Nitekim zaman, sayı, yaratı, yaşam gibi kavramlar ve bu kavramların içerdiği problemler sonsuz kavramı ile örtüşmektedirler. Sonsuz kavramının farklı problemlerle iç içe geçmiş olması kavramı tanımlarken dikkate alınması gereken bir özelliğidir. Sonsuz kavramıyla diğer kavramlar arasındaki bu çok yönlü ilişki, onun tanımının verilebilmesini güçleştirdiği açıktır. Her ne kadar üzerinde uzlaşılması güç ve derin bir kavram olsa da, insanın kendisi ile birlikte çevresindeki sorunlara ilişkin anlam arayışı hep var olmuştur. Bu anlam arayışında felsefe, teoloji, matematik dışında belki de sonsuzluk kavramının anlamını yorumlama biçiminin en farklı ve özgün hale büründüğü alan ise sanattır.

Sanat, çağlar boyu insanların duygu ve düşüncelerini yansıtan en etkili anlatım araçlarından biri ola gelmiştir. Sanatı sonsuzluk ile ilişkilendirerek kolektif bir bilinç olarak tanımlayan Carl Gustav Jung bu yaratımı yaratıcı fikirler kaynağı olarak insanların içinde, derinlerde yer alan ve asla tüketilemeyecek olan sonsuz, sınırsız bir üretkenlik olarak değerlendirmektedir. Araştırma kapsamında günümüzde Kavramsal Sanat içerisinde anılan Polonyalı sanatçı Roman Opalka'da, sonsuzluk teorisinden hareket ederek, eserlerinde siyah ve beyazın yanında rakamları kullanarak, sonsuzluk kavramına öznel bir yaklaşım kazandıran sanatçılardan birisidir. Ölüm ve sonsuzluk düşüncesini bir arada taşıyan Opalka "bir resim asla bitirilemez" sözleriyle sanat ve sonsuzluk arasındaki bağa dikkat çeker. Sanatçının eserlerinde sonsuzluk düşüncesi ölüm, hayat ve sanat birbirleriyle ilgili bir bütün oluşturmanın yanında, yaptığı her eser, yaşam karşısında ölümün ilerleyişine özgü felsefi ve ruhani bir imge niteliği taşımaktadır.

KAYNAKÇA

Ağluç, L. (2013). Sanat Yaratıcılık Bağlamında İnsan ve Yaratma Güdüsü, *Mediterranean Journal of Humanities*, 1-14, mjhakdeniz.edu.tr

Akbulut, K. Akgün, L. (2005). Matematik ve Sonsuzluk. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 11.

Altuğ, E. (2001). Sen Sonsuzluğun Resmini Yapabilir misin Opalka? *Radikal-2*, m. radikal.com.tr / Erişim Tarihi: 7 Ekim 2001.

Altuğ, E. (2001). Sonsuzluk Endeksi: 5 milyon 607 bin 249. gazeteduvar.com.tr

/ Erişim Tarihi: 8 Eylül 2001.

Aristoteles. (2018). Poetika, Şiir Sanatı Üzerine. İstanbul: Can Yayınları.

Arslan, A. (2018). Felsefeye Giriş. İstanbul: Adres Yayınları.

Arslan, A. (2020). İlkçağ Felsefe Tarihi Sokrates Öncesi Yunan Felsefesi. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Beyaz, G. (2007). Bilinen İlk Resimlerden Günümüze Resim Sanatında Siyah, İdil Dergisi, 6(39).

Cicero. (2018). Tanrıların Doğası. İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.

Çağıl, M, O. (1978). Ruh ve Mana (Manevi Nefis) Metafiziği Kontra "Nietzsche" ve Kozmolojik Nihilizm (İnsan Ruhü, Hürriyet Transsandans, Varlık ve Tanrı İdesi Üzerine Kritik Bir Reflexion). İstanbul: Fakülteler Matbaası.

Descartes, R. (2015). Meditasyonlar. İstanbul: Alfa Yayıncılık.

Hançerlioğlu, O. (2018). Felsefe Sözlüğü. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kırmacı, F, Ö. (2018). Sonsuzluğu Anlamak 1: Matematikte Sonsuz Kavramı. <https://bilimdili.com/uzay/mat7> Erişim Tarihi: 5 Şubat 2018.

Morgan. R. C (2014). Roman Opalka's Numerical Destiny, hyperallergic.com, Erişim Tarihi: 6 Ekim 2014.

Platon. (2000). Şölen-Dostluk. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Platon. (2005). Devlet. İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları.

Rossi, P. (2009). Modern Bilimin Doğuşu. İstanbul: Literatür Yayıncılık.

Schiller, J. F. (1965). İnsanın Estetik Eğitimi Üzerine Bir Dizi Mektup. İstanbul: Milli Eğitim Basım Evi.

Tokat, L. (2005). Sanat Kutsalın İfşası mıdır? İlahiyat Fakültesi Dergisi, dspace.marmara.edu.tr, Erişim Tarihi: 29 Şubat 2005.

Tunalı, İ. (1979). Estetik. İstanbul: Cem Yayınevi.

Zellini, P. (2011). Sonsuzun Kısa Tarihi. Ankara: Dost Kitabevi.

Web 1: <http://www.artnet.com/artists/roman-opal> (Erişim Tarihi: 16 Kasım 2019).

Web 2: hurriyet.com.tr, Ölümle Bahse Giren Sanatçı İstanbul'da, Erişim Tarihi:
18 Eylül 2001.

GÖRSELLER İÇİN KAYNAKLAR

Görsel 1. Roman Opalka. (1931/2011). widewalls.ch/artists/roman-opalka,
Erişim Tarihi: 24 Nisan 2014.

Görsel 2. Roman Opalka. Sonsuzluk- Detay. 1965. culture.pl/en/artist/
romanopalka, Erişim Tarihi: 8 Haziran 2011.

Görsel 3. Roman Opalka, 1965/1- a 120x90 cm, Sonsuzluk-Detay. Baskiloji.
com/kanvas-tablo/78, Erişim Tarihi: 15 Kasım 2020.

Görsel 4. Roman Opalka. Sonsuzluk Detay. homohminiupus.com/roman
Opalka, Erişim Tarihi: 7 Nisan 2020.

Görsel 5. Roman Opalka. Dört Eser: Opalka 1965/1-Sonsuzluk 5344592.
google.com/search?q=romanopalka, Erişim Tarihi: 14 Kasım 2020.

Görsel 6. Roman Opalka. Sonsuzluk Detay, 1965. google.com7amp/s/www.
gazeteduvar.com, Erişim Tarihi: 16 Kasım 2020.

Görsel 7. Roman Opalka. 1969/333- Sonsuzluk. culture.pl/en/artist/
romanopalka, Erişim Tarihi: 8 Haziran 2011.